

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Psühholoogia Instituut

Katrina Kalde

**PERFEKTSIONISMI STRUKTUURI ARENG
VARASES PUBERTEEDIEAS LASTEL**

Magistritöö

Juhendaja: Kirsti Akkermann

Kaasjuhendaja: Helle Pullmann

Läbiv pealkiri: Laste perfektsionismi struktuuri areng

Tartu 2013

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida perfektsionismi arengulisi tendentse varases puberteedieas 3 aasta vältel. Esialgne valim koosnes 308 lapsest (133 poissi ja 175 tüdrukut), keskmise vanusega 11,5 aastat ($SD=0,5$); lõppvalimisse kuulus 243 last (111 poissi ja 132 tüdrukut; $m=13,7$ aastat; $SD=0,5$), moodustades esialgsest valimist 78,9%. Hindamiseks kasutati enesekohaste väidetega testi, mis võimaldas võrrelda käesolevaid andmeid kahe levinud multidimensionaalse perfektsionismi skaala struktuuriga – CAPS (Flett, Hewitt, Boucher, Davidson, Munro, 1997) ja MPS (Frost, Marten, Lahart, Rosenblate, 1990) edasiarendustega. Arengut analüüsiti läbi struktuuri selginemise ja konstrukti diferentseerumise. Paralleelanalüüs Monte Carlo meetodil viitas kuni kolme faktori olemasolule 14-aastastel lastel. Kuigi varasemalt kinnitust leidnud lahenditele sarnane struktuur ilmnes juba 12-aasta vanuses, selgines struktuur vanuse kasvades ning saavutas nimetatud skaaladega piisava ($>,90$) kongruentsuse 14-aasta vanustel lastel. Tulemused viitavad diferentseerumisprotsessi olemasolule 12-14 aasta vanuses.

ABSTRACT**THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S PERFECTIONISM STRUCTURE IN EARLY PUBERTY**

The purpose of this thesis was to investigate the developmental tendencies of perfectionism in the age of early puberty during a three year longitudinal study. The initial sample consisted of 308 children (133 boys and 175 girl) with an average age of 11,5 years ($SD=0,5$). The final sample consisted of 243 children (111 boys and 132 girl; mean age 13,7, $SD=0,5$), which represents 78,9% of the initial sample. Self-report questionnaires were used, which allowed to compare data from the two commonly used multidimensional perfectionism scale structures – CAPS (Flett, Hewitt, Boucher, Davidson, Munro, 1997) and MPS (Frost, Marten, Lahart, Rosenblate, 1990) further versions. Differentiation and clearing up of the structure were analyzed. Parallel analysis with Monte Carlo method resulted in up to three perfectionism factors in the 14-year-old's sample group. Although previously confirmed structures were already recognizable in the sample of 12-year-old children, the structure became more differentiated with age and reached the sufficient congruence ($>,90$) at the age of 14. These results suggest the existence of differentiaton process among the sample of 12-14 year old children.

SISUKORD

KOKKUVÕTE.....	2
ABSTRACT	3
1. SISSEJUHATUS.....	5
1.1. Perfektsionismi areng	7
1.2. Töö eesmärk.....	8
2. MEETOD	9
2.1. Valim	9
2.2. Mõõtevahend	9
2.3. Protseduur	11
3. TULEMUSED.....	12
3.1. Lahendi võrdlus CAPS edasiarenduse struktuuriga.....	12
3.2. Lahendi võrdlus MPS edasiarenduse struktuuriga.....	15
3.3. Soolised erinevused	19
4. ARUTELU	20
VIITED.....	25
LISA 1	29

1. SISSEJUHATUS

Perfektsionismi roll erinevate psühholoogiliste probleemide ja psühhopatoloogiate puhul on olnud huvipakkuvaks uurimisteenaks juba mitmekümne aasta jooksul. Arusaam perfektsionismist on aja jooksul arenenud ning tänapäeval mõistetakse perfektsionismi multidimensionaalse konstruktina. Dimensionaalne lähenemine pakub olulist informatsiooni perfektsionismi funktsionaalsuse või düsfunktsionaalsuse kohta ning erinevaid tahke on võimalik seostada erinevate psühholoogiliste probleemidega. Sedasi on leitud seoseid näiteks madala enesehinnanguga, ärevusega, raevuga, süü- ja häbitundega (Hewitt jt., 2002; O'Connor, Rasmussen, Hawton, 2010; Park, Heppner, Lee, 2010) ning ka erinevate psühhopatoloogiatega nagu depressioon, alkoholism, mitmed söömishäired (Ayearst, Flett, Hewitt, 2012; Egan, Wade, Shafran, 2011; Sassaroli jt, 2008).

On autoreid, kes soovivad perfektsionismi käsitleda ühedimensionaalsena, pidades konstrukti sisuks enesekohast täiuslikkusele suunatud hoiakut (Shafran, Cooper, Fairburn, 2002). Informatiivsem on kahene jaotus, mis eristab perfektsionismi normaalset ja neurootilist (Hamachek, 1978), adaptiivsed ja mitteadaptiivset (Rice, Preusser, 2002), või positiivset ja negatiivset (Owens, Slade, 2008) külge. Sellise jaotuse puhul tähendab normaalne, adaptiivne, või positiivne perfektsionism kõrgete kuid siiski realistlike eesmärkide poole püüdlemist, samas kui neurootiline, mitteadaptiivne, või negatiivne on ebarealistlike ja jäikade eesmärkide seadmine. Viimasel juhul on motivatsiooniks mitte kõrged standardid ise, vaid hirm ebaõnnestumise ees, mis väljendub vältivas käitumises, liiges muretsesises võimalike vigade pärast või kõrgenenud ärevuses (Hanchon, 2010).

Viimaste aastakümnete vältel on üha rohkem rõhutatud oluliste ja lähedaste inimestega seonduvat aspekti, mistõttu on perfektsionismi konstrukti kaasatud ka interpersonaalne dimensioon. Ka enesekohasest perfektsionistlikku hoiakut nähakse mitmekülgsemana. Enimlevinud taolistest lähenemistest on Frost'i ja tema kolleegide (Frost, Marten, Lahart, Rosenblate, 1990) ning Hewitt'i ja Flett'i (1991) multidimensionaalsed käsitlused (Ayearst jt., 2012).

Frost jt. (1990) leiavad, et perfektsionismi puhul on keskseks teguriks enesekohased kõrged standardid, millega kaasneb kalduvus muretseda võimalike

vigade pärast ning ebakindlus oma tegude suhtes. Perfektsionisti jaoks on oluline kord ja organiseeritus ning ta ülehindab oma vanemate ootuste ja kriitika olulisust. Frost jt. (1990) töötasid välja skaala *Multidimensional Perfectionism Scale (MPS)*, mis käsitleb perfektsionismi kuuefaktorilisena, kuid antud skaala psühhomeetrilisi omadusi uurides on korduvalt ilmnenud, et need alaskaalad ei ole alati selgelt eristuvad ning otstarbekaim oleks neljafaktoriline lahend (Stöber, 1998), mille alaskaalad on: Muretsemine vigade pärast (*Concern over Mistakes*); Isiklikud standardid (*Personal Standards*); Vanemate ootused ja kriitika (*Parental Expectations/Criticism*); Korrastatus (*Organization*). Nimetatud skaala on ka Eesti keelde adapteeritud (Saarniit, 1999).

Samaaegselt, kuid eraldiseisvalt töötasid Hewitt ja Flett (1991) välja teise multidimensionaalse perfektsionismiskaala. Nad eristavad oma käsitluses perfektsionismi enesele suunatud (*self-oriented*), teistele suunatud (*other-oriented*) ning sotsiaalselt ettekirjutatud (*socially prescribed*) tahku. Enesele suunatud perfektsionism tähendab kalduvust püstitada endale väga kõrgeid standardeid ning nende poole püüelda. Teistele suunatud perfektsionism väljendab ebareaalselt kõrgeid ootusi teiste soorituse kohta. Sotsiaalselt ettekirjutatud perfektsionism tähendab püüdlust täita kõrgeid standardeid, mida teised inimesed esitavad. Nimetatud skaala baasil on välja töötatud ka skaala laste ja noorukite perfektsionismi mõõtmiseks (*Child and Adolescent Perfectionism Scale (CAPS)*); Flett, Hewitt, Boucher, Davidson, Munro, 1997), mille struktuur on erinevalt täiskasvanute kolmefaktorilise asemel kahene, eristades Enesele suunatud (*Self oriented*) ja Sotsiaalselt ettekirjutatud (*Socially prescribed*) perfektsionismi.

Ka CAPS (Flett jt., 1991) psühhomeetriliste omaduste uurimisel on ilmnenud probleeme optimaalseima faktorilahendi leidmisel. Erinevatel valimitel saadud tulemuste puhul on lahendid mõnevõrra erinevad, mis viitab potentsiaalsetele vanuseliste või etnilistele erinevustele perfektsionismi struktuuris (O'Connor jt., 2009). Korduvalt on ilmnenud, on enesele suunatud perfektsionism ei ole homogeenne (Dunkley, Blankstein, Masheb, Grilo, 2006) ning sobivaimaks on osutunud hoopis kolmefaktoriline lahend, kus Sotsiaalselt ettekirjutatud perfektsionism (*Socially prescribed*) jääb küll samaks, kuid Enesele suunatud perfektsionism jaguneb kaheks: Enesele suunatud edasiviivaks (*SOP-Striving*) ja Enesele suunatud kriitiliseks (*SOP-Criticism*) perfektsionismiks (McCreary, Joiner, Schmidt, 2004; O'Connor jt., 2009).

Kusjuures, kolmefaktoriline CAPS lahend sobib perfektsionismi hindamiseks nii poistel kui tüdrukutel. Sugudevahelisi erinevusi on ilmnenud statistiliselt olulisel määral vaid Sotsiaalselt ettekirjutatud perfektsionismi alafaktori puhul, olles poistel kõrgem kui tüdrukutel (O'Connor jt. 2009).

1.1. Perfektsionismi areng

Kuigi nii laste kui ka täiskasvanute perfektsionismi hindamiseks on kasutusel multidimensionaalsed skaalad, esineb kasutatavate alaskaalade lõikes erinevusi, eeskätt dimensioonide hulga osas. Vaatamata laste ja täiskasvanute perfektsionismi dimensioonide arvu ja nimetuste erinevustele, tuleb tähele panna, et sisuliselt on perfektsionismi alafaktorid sarnased. Täiskasvanutele omane kõrgete isiklike standardite seadmine ja nende poole püüdlemine on kesksel kohal ka laste perfektsionismi puhul – CAPS (Flett jt., 1997) skaala enesele suunatud perfektsionism tähendab autorite sõnul tendentsi oodata perfektsust iseendalt ning motivatsiooni püüelda täiuslike standardite poole. Hilisemate edasiarenduste käigus on see alaskaala jaotunud kaheks ning omandanud spetsiifilisema tähenduse.

Üha enam tähelepanu pööratakse noorukite ja laste perfektsionismi struktuurile, kuid endiselt ei ole selge, kuidas või millal perfektsionismile omased tendentsid ilmnevad ning millal toimub dimensioonide diferentseerumine (Herman, Trotter, Reinke, Ialongo, 2011). Arengudünaamika kirjeldamine oleks esimeseks sammuks mõistmaks perfektsionismi potentsiaalseid põhjuslikke mõjutajaid ning annaks vihjeid, kuidas ennetada või sekkuda distressi või psühhopatoloogiat põhjustava perfektsionismi puhul. Käesolevas töös on areng defineeritud läbi diferentseerumisprotsessi ja konstrukti küpsuse saavutamise, kusjuures küpsus on defineeritud sarnaselt isiksusepsühholoogias kasutatavale lähenemisele – kui vaadeldava konstrukti struktuur on peaaegu täielikult ühilduv täiskasvanute struktuuriga, võib seda käsitleda konstrukti küpsuse saavutamisenä (Allik, Laidra, Realo, Pullmann, 2004). Isiksuseomaduste uurimisel on leitud, et täiskasvanutele sarnane struktuur on täheldatav juba 12-aastastel lastel ning läbi puberteedia suureneb selle ühilduvus täiskasvanute isiksuseomaduste struktuuriga, olles 16-aastaselt eristamatu täiskasvanute omast (Allik jt., 2004). Võib oletada, et kui perfektsionismi struktuuris toimub arengulisi muutusi, ilmneksid need sarnases vanuses.

1.2. Töö eesmärk

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida perfektsionismi arengut longituudselt vanuses 12 kuni 14 aastat. Käesoleval valimil saadud lahendeid võrreldakse esiteks lastel ja noorukitel (CAPS edasiarendus; O'Connor jt., 2009) ja teiseks täiskasvanutel (MPS edasiarendus; Stöber, 1998) sobivaimaks osutunud struktuuriga, et vaadelda vanuselisi muutusi struktuuride sarnasuses, analüüsides seeläbi perfektsionismi struktuuri diferentseerumisprotsessi. Töö hüpoteesidena eeldati, et:

1. Ilmneb vanuselisi muutusi perfektsionismi struktuuris;
2. Vanuse kasvades perfektsionismi struktuur selgineb ning diferentseerub;
3. Täiskasvanutele omane perfektsionismi struktuur on äratuntav juba puberteedieas (12– kuni 14-aastastel).

2. MEETOD

2.1. Valim

Andmed on kogutud longituuduuringu „*Vanuselised muutused söömiskäitumises ja häirunud söömiskäitumist ennustavad tegurid eelpuberteediealistel lastel*“ raames, mis kestis aastatel 2010-2012. Uurimuses osales kokku 14 kooli Jõgevamaalt, Võrumaalt, Tartust, Viljandist ja Türit. Uurimuses osalenud laste sooline ja vanuseline jaotuvus on esitatud tabelis 1. Valdav osa katseisikutest elab linnas – esialgselt valimist 242 last (78,6%), maal elab 62 last (20,1%), 4 lapse elukoht on teadmata.

Testimisvoorude vahe oli ligikaudu 12 kuud. Kahe aasta jooksul oli väljalangevus 21,1%. Väljalangemise põhjusteks oli testimispäeval koolist puudumine või kooli vahetamine; ühel juhul otsustas katseisik uurimuses jätkamisest loobuda.

Analüüsid viidi läbi iga vanuse puhul eraldi valimil, kaasates kõigi vaatluse all oleva vanusegrupi katseisikute andmed.

Tabel 1. Sooline ja vanuseline jaotuvus.

	2010 (12-aastased)	2011 (13-aastased)	2012 (14-aastased)
Keskmine vanus	11,5 (SD=,5)	12,5 (SD=,5)	13,7 (SD=,5)
Poisid	133 (43,2%)	109 (41,6%)	111(45,7%)
Tüdrukud	175 (56,8%)	153(58,4%)	132 (54,3%)
Kokku	308	262	243

2.2. Mõõtevahend

Longituuduuringus kasutatud testipakett koosnes esimesel kahel testimisvoorul kaheksast ning viimasel testimisvoorul kümnest alateemast; üheks alateemaks oli perfektsionism.

Perfektsionismi hindamiseks kasutati 29 väitest koosnevat enesekohaste väidetega küsimustikku. Antud küsimustik oli poiste ja tüdrukute jaoks samasugune. Katseisikutel paluti iga väite kohta hinnata, kui õigeks ta esitatud väidet enda puhul

peab, igale väitele oli võimalik valida üks vastus järgnevatest: *täiesti nõus; see on mõnikord nii; ei ole üldse nõus*. Andmete sisestamisel kodeeriti väidetega nõustumist peegeldavad vastused numbriga 2, mittenõustumist peegeldavad vastused numbriga 0. Väidete summeerimisel peegeldas kõrgem punktisumma kõrgemat perfektsionismi taset vastaval skaalal.

Küsimustiku koostamisel on lähtutud kahest skaalast: esiteks kasutati *Child and Adolescent Perfectionism Scale* edasiarenduse (O'Connor jt., 2009) alaskaalade Enesele suunatud edasiviiv perfektsionism (*Self-oriented Striving*; edaspidi: Edasiviiv), Enesele suunatud kriitiline perfektsionism (*Self-oriented critical*; edaspidi: Kriitiline) ning Sotsiaalselt ettekirjutatud perfektsionism (*Socially prescribed*; edaspidi: Sotsiaalne) väiteid; ning teiseks MPS edasiarenduse (Stöber, 1998) alaskaalade Korrastatus (*Organization*; edaspidi: Kord), Muretsemine vigade pärast (*Concern over mistakes*; edaspidi: Mure) ning Vanemate ootused ja kriitika (*Parental Expectations and Criticism*; edaspidi: Kriitika) väiteid.

Kasutatud väited (vt. Tabel 2 ja Tabel 3) on kohandatud lastele sobivaks nii sõnastuse kui sisu poolest, uurimisprojekti liikmete poolt on tehtud tõlge ning tagasitõlge. Tingituna sellest, et uurimistöe puhul oli kasutusel mahukas testipakett, mis käsitles erinevaid söömishäirete riskitegureid, mitte üksnes perfektsionismi, tuli langetada perfektsionismi hindavate väidete vahel valikuid, et uurimusse lülitatud väited võimalikult optimaalselt esindaksid erinevaid perfektsionismi tahke. Käesoleva uurimuse väiteid CAPS edasiarenduse (O'Connor jt., 2009) väidetega võrreldes tuli arvestada järgmiste erinevustega: üks *Kriitiline* alaskaala väide käesoleva uurimuse väidetekogumist puudus; kaks *Sotsiaalne* alaskaala väidet asendati käesolevas väidetekogumis ühe sarnase tähendusega väitega: väited „*there are people in my life who expect me to be perfect*“ ja „*other people always expect me to be perfect*“ asemel on käesolevalt kasutusel väide „*minu vanemad ootavad, et ma teeksin kõike täiuslikult*“. Ülejäänud väidetel on üks-ühele eestikeelne vaste. Võrreldes täiskasvanute multidimensionaalse perfektsionismi skaala edasiarendusega (Stöber, 1998) tuli arvestada asjaoluga, et struktuur on täpselt kõrvutatav kolme alaskaala piires (Kord, Mure, Kriitika), neljas alaskaala (Standardid) moodustub sisuliselt samatähenduslikest väidetest, kuid mitte täpselt originaalskaala vastava alaskaala väidetest.

Kuna longituuduuringu esimese kahe aasta andmed viitasid perfektsionismi struktuuri võimalikule arengule, otsustati viimasesse 2012. aasta testimisvooru lisada

juurde 10 väidet, mis hindavad alafaktorit Isiklikud standardid (*Personal standards*; edaspidi: Standardid), (nt „olen endaga rahul vaid siis kui kõik on tehtud ideaalselt“) või on alternatiivsed väited eelpool mainitud alaskaalade sisu hindamiseks.

2.3. Protseduur

Uurimuse läbiviimiseks saadi nõusolek TÜ Inimuringute Eetikakomiteelt. Edasi kontakteeruti erinevate koolidega, et saada nende nõusolek uurimuse läbiviimiseks. Kui kooli juhtkonnalt saadi vastav nõusolek, küsiti lastevanematelt ja seejärel ka lastelt allkirjastatud informeeritud nõusolek.

Testimine seisnes enesekohastest küsimustest koosneva testipaketi täitmisest, mis võttis aega ligikaudu 45 minutit klassi kohta, ning sellele järgnevast mõõtmisprotseduurist (kaalumine ning pikkuse mõõtmine). Kogu testimise aja jooksul viibis klassis eksperimentaator, kelle poole lapsed vajadusel küsimustega pöörduda said.

Käesoleva töö autor osales valimi komplekteerimisel, testipaketi korrigeerimisel, andmete kogumisel kõigil kolmel aastal ning andmete sisestamisel.

3. TULEMUSED

Väidetekogumil analüüsiti nelja erineva lahendi sobivust käesoleval valimil – esiteks CAPS edasiarenduse (O'Connor jt., 2009) sobivust ning teiseks MPS 4-faktorilise edasiarenduse (Stöber, 1998) sobivust kolme variatsiooni põhjal: 3 faktoriga; 4 faktoriga, kus neljas faktor moodustati sisuliselt analoogsest väidetest; ning 4 faktoriga, kaasates lisaväiteid. Kolm esimest analüüsi viidi läbi kõigil kolmel vanusegrupil; viimatinimetatud lahendit oli võimalik kontrollida vaid 14-aastastel. Saadud lahendite sobivust hinnati paralleelanalüüsi (Monte Carlo meetodil) alusel (Green, Levy, Thompson, Lu, Lo, 2012) ning faktorilise struktuuri sihtmaatriksile vastavuse ning ajalise stabiilsuse uurimiseks kasutasin Procrustese pööramise meetodit (Lorenzo-Seva, Berge, 2006; McCrae, Zonderman, Costa, Bond, Paunonen, 1996). Sugudevahelisi erinevusi ning vanuselisi muutusi hinnati nende väidetekogumite puhul, kus paralleelanalüüsi tulemusena ilmnes sama arv faktoreid nagu lähteskaalal. Kõigi saadud lahendite sisereliaabluskoeffitsiendid ning seletusmäärad on esitatud LISAS 1.

3.1. Lahendi võrdlus CAPS edasiarenduse struktuuriga

Esiteks, et hinnata CAPS edasiarenduse (O'Connor jt., 2009) sarnasust käesoleval valimil saadud lahendiga, kaasati analüüsi kogu väidetekogumist need väited, mis on esindatud O'Connor jt (2009) CAPS skaalas, kokku 13 väidet. Väidetekogumil läbiviidud peakomponentide analüüsi (varimax meetodil) tulemusena ilmnes igas vanusegrupis kolm faktorit (vt. Tabel 2). Saadud lahendid seletasid andmete üldhajuvusest 12-aastastel 50,9%, 13-aastastel 51,4% ning 14-aastastel 54,3% (vt. LISA 1).

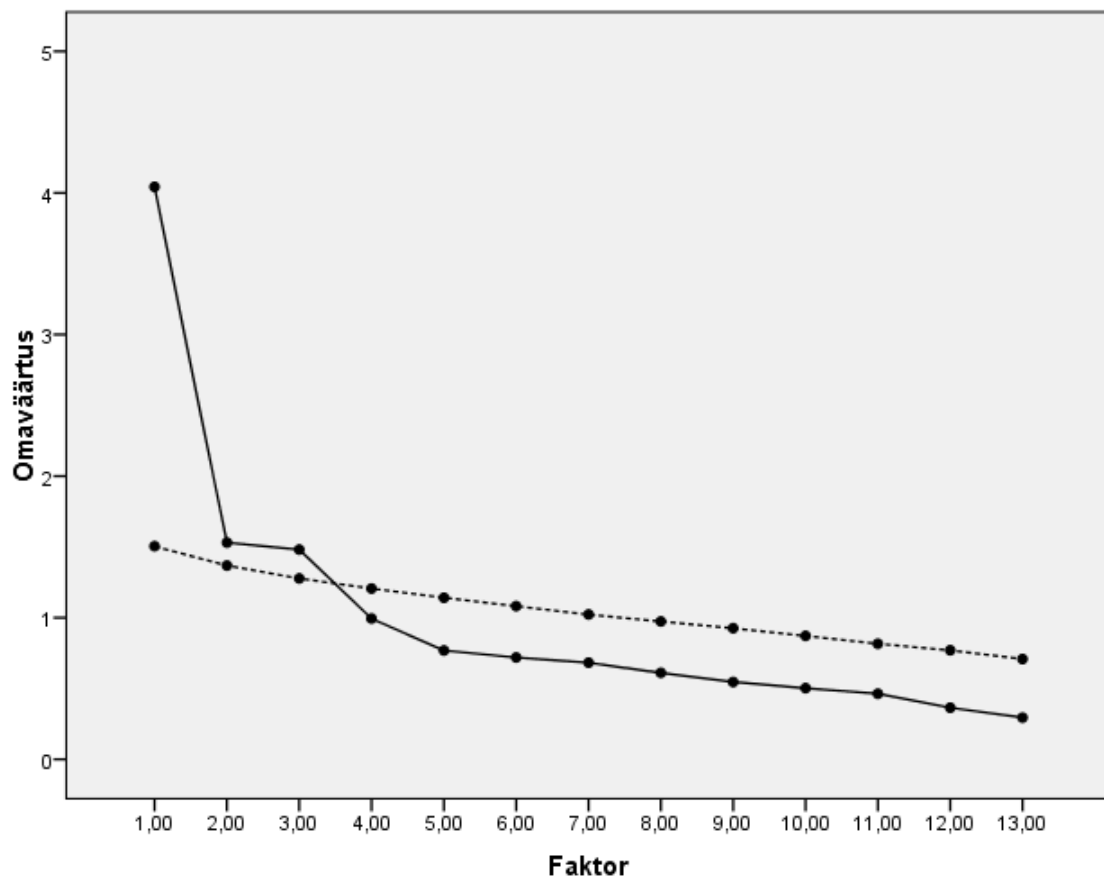
14-aastastel lastel ilmnenuid struktuur on kooskõlas CAPS edasiarendusega (O'Connor jt., 2009), mille kohaselt moodustus kolm faktorit, mis on vastavalt sisule ja lähteskaalale kannavad nime Kriitiline, Sotsiaalne ja Edasiviiv.

Tabel 2. CAPS edasiarenduse struktuurile vastava lahendi faktorlaadungid.

	12-aastased			13-aastased			14-aastased		
	Kriitiline	Sots	Edasi	Kriitiline	Sots	Edasi	Kriitiline	Sots	Edasi
Tunnen, et olen läbi kukkunud, kui ma ei saa kontrolltöös klassi parimat tulemust	,742	,122	,186	,717	,006	,183	,812	,111	,125
Ma lähen endast välja, kui mu töös on kas või üks viga	,779	-,036	,088	,705	,040	,103	,764	,076	,058
Kui mul ei lähe kogu aeg hästi, siis mõtlevad klassikaaslased ja sõbrad minust halvasti	,275*	,614	-,004	,668	,254	-,030	,688	,239	,032
Osaline ebaõnnestumine on sama halb kui täielik läbikukkumine	,519	,398	,192	,608	,195	,169	,666	,217	,154
Saan enda peale vihaseks, kui mõne vea teen	,549	,383	,092	,557	,241	,150	,488	,037	,350
Inimesed ootavad minult liiga palju	,126	,794	,044	,170	,852	,067	,200	,780	,045
Tunnen, et inimesed nõuavad minult liiga palju	,099	,808	,044	,187	,838	,005	,185	,768	-,069
Minu peres hinnatakse vaid parimat tulemust	,443	,241*	,106	,517	,133*	,338	,186	,643	,087
Minu vanemad ootavad, et ma teeksin kõike täiuslikult	,147	,421*	,530	,197	,364*	,492	-,013	,606	,307
Õpetajad ootavad, et oleksin täiuslik	,155	,386*	,552	,202	,473	,459	,109	,516	,411
Ma tahan olla parim kõiges, mida ma teen	,198	-,002	,692	,240	,025	,596	,150	,134	,761
Ma püüan olla täiuslik kõiges, mida ma teen	-,007	,084	,718	,042	,108	,796	,054	,176	,743
Ma püüan alati kontrolltöös saada kõige paremat hinnet	,167	-,178	,627	,096	-,057	,658	,169	-,004	,700
Alaskaala sisereliaablus (Cronbachi α)	,70	,70	,67	,73	,67	,59	,73	,73	,67
Kongruentsus	,84	,80	,90	,92	,80	,91	,95	,94	,92

Märkus: Paksus kirjas on märgitud faktor, kuhu antud väide laadus, * tähistab faktorit, millele antud väide CAPS edasiarenduse puhul (O'Connor jt., 2009) laadus. Kriitiline – enesele suunatud kriitiline perfektsionism; Sots – sotsiaalselt ettekirjutatud perfektsionism; Edasi – enesele suunatud edasiviiv perfektsionism.

Väidetekogumil läbiviidud paralleelanalüüs osutas 12- ja 13-aastaste laste puhul kahe faktori olemasolule; 14-aastaste puhul ka kolmanda faktori olemasolule (Vt Joonis 1). Seejärel pöörati saadud maatriksid Procrustese meetodil binaarselt defineeritud CAPS edasiarenduse (O'Connor jt., 2009) ideaalse struktuuri suhtes ning arvutati vastavate alaskaalade kongruentsuskoeffitsiendid (vt Tabel 2). CAPS edasiarendusele sarnane 3-faktoriline lahend oli äratuntav juba noorima vanuse puhul (12-aastased), kuid .90 lävendi (Lorenzo-Seva, Berge, 2006) ületav kongruentsuskoeffitsiendid ilmnesisid kõigi alaskaalade puhul alles 14-aastastel lastel.



Joonis 1. CAPS (O'Connor jt., 2009) vastava väidetekogumi omaväärtused (pidevjoon) ja paralleelanalüüsi (punktirjoon) tulemused 14-aastastel.

3.1.1. Ajaline stabiilsus

Et hinnata katseisikute vastuste ajalist stabiilsust, arvutati vastavad korrelatsioonikoefitsiendid (*intraclass correlation coefficients*) iga CAPS faktori suhtes. Võrreldes esimese ja 2 aastat hilisema testimisvooru tulemusi (12 aastastel ja 14 aastastel), saadi korrelatsioonikoefitsiendid, mis kõik olid olulised ($p < ,001$; Sotsiaalne= $,59$; Kriitiline= $,49$; Edasiviiv= $,54$). Kusjuures, 13- ja 14-aastaste omavahelised

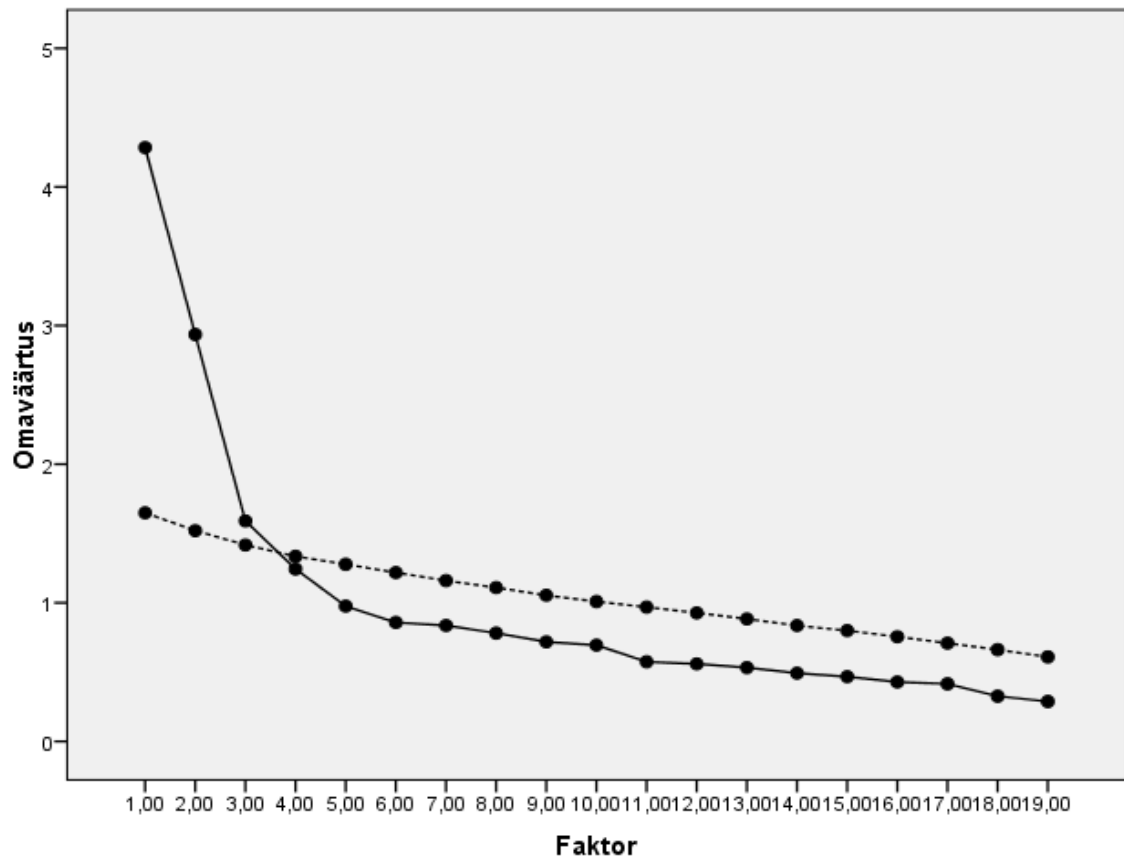
korrelatsioonikoefitsiendid on kõrgemad ($p < ,001$; Sotsiaalne= $,69$; Kriitiline= $,61$; Edasiviiv= $,69$) kui 12- ja 13-aastaste vastavate alaskaalade koefitsiendid ($p < ,001$; Sotsiaalne= $,68$; Kriitiline= $,59$; Edasiviiv= $,60$).

Väidetekogumi sisereliaabluskoeffitsiendid (Cronbach'i alfa) olid läbi kolme aasta peaaegu võrdsed (vt. LISA 1): $\alpha = ,77; ,77; ,78$. Esimese ja teise testimise (12 kuud vahet) testiskoori korrelatsioon (Pearsoni korrelatsioon) on $r = ,49$, $p < 0,001$; teise ja kolmanda testimise vahel (12 kuud) $r = ,57$, $p < 0,001$; ning esimese ja kolmanda vahel (24 kuud) $r = ,39$, $p < 0,001$.

3.2. Lahendi võrdlus MPS edasiarenduse struktuuriga

Teiseks, et kontrollida vastavust MPS edasiarenduse (Stöber, 1998) struktuuriga, korrati eelpool kirjeldatud analüüsi 19 väitega, mis moodustavad MPS skaala kolm faktorit (Mure; Kord; Kriitika). Peakomponentide analüüsi (varimax meetodil) korrati läbi kolme vanusegrupi, saadud tulemused on esitatud Tabelis 3. Saadud lahendid seletasid andmete üldhajuvusest 12-aastastel 48,7%, 13-aastastel 47,3% ning 14-aastastel 46,4% (vt. LISA 1).

Noorimas vanusegrupis (12-aastased) saadud lahend ei ole kooskõlas MPS edasiarenduse (Stöber, 1998) faktorstruktuuriga. Väited, mis originaalis moodustasid *Mure* alaskaala, laadusid antud juhul täielikult alaskaalale, mida lähtuvalt lähtestruktuurist võiks nimetada *Kriitika* alafaktoriks. Täiskasvanute MPS lahendi puhul (Frost jt., 1990; Stöber, 1998) eristub alaskaala *Kord*, mis käesoleval vanusegrupil jaotus kaheks eraldiseisvaks alaskaalaks, millest üks kandis korralikkusega seotud tähendust ning teine planeerimisega seotud sisu. Lastel vanuses 13 aastat on korralikkuse ja planeerimisega seotud väited laadunud ühtse faktori alla, mis on kooskõlas MPS (Stöber, 1998) *Kord* alaskaalaga; ning analoogselt täiskasvanute perfektsionismi struktuurile eristuvad ka *Mure* ning *Kriitika* alaskaalad. 14-aastastel lastel saadud struktuur on kooskõlas MPS struktuuriga. Paralleelanalüüs viitas 3 faktori olemasolule 14-aastastel (vt Joonis 2), aga mitte nooremates vanusegruppides. Nimetatud vanuse puhul on kõigi alaskaalade kongruentsus originaali vastavate alaskaalade suhtes suurem kui 0,9 (vt Tabel 3).



Joonis 2. MPS edasiarendusele (Stöber, 1998) vastava väidetekogumi omaväärtused (pidevjoon) ning paralleelanaluüsi (punktirjoon) tulemused 14-aastastel lastel.

3.2.1. Ajaline stabiilsus

Et hinnata katseisikute vastuste ajalist stabiilsust, arvutati vastavad korrelatsioonikoefitsiendid (*intraclass correlation coefficients*) MPS olemasoleva kolme faktori suhtes. Võrreldes esimese testimise tulemusi 24 kuud hilisema testimisega (12 aastastel ja 14 aastastel), saadi korrelatsioonikoefitsiendid, mis kõik olid statistiliselt olulised ($p < ,001$; Mure=,45; Kord=,57; Kriitika=,64).

Väidetekogumi sisereliaabluskoeffitsient (Cronbach'i alfa) oli kahel esimesel aastal võrdne ($\alpha = ,77$), kuid kolmandal aastal langenud ($\alpha = ,70$). Esimese testimise ja 12 kuud hilisema teise testimise korrelatsioon (Pearsoni korrelatsioon) oli $r = ,49$, $p < 0,001$; teise ja kolmanda testimise (12 kuud) vahel $r = ,53$, $p < 0,001$; ning esimese ja kolmanda (24 kuud) vahel $r = ,39$, $p < 0,001$.

Tabel 3. MPS edasiarenduse (Stöber, 1998) kolmele faktorilise vastava lahendi faktorlaadungid.

	11-12			12-13			13-14		
	Mure	Kord	Kriitika	Mure	Kord	Kriitika	Mure	Kord	Kriitika
Osaline ebaõnnestumine on sama halb kui täielik läbikukkumine	,226*	-,075	,602	,484	,065	,393	,732	,026	,160
Kui mul mingi asi ebaõnnestub, mõtlevad klassikaaslased ja sõbrad minust halvasti	,103*	-,100	,635	,760	-,051	,062	,726	-,174	,048
Kui ma ei tee kõike veatult, loevad teised seda ebaõnnestumiseks	,134*	-,186	,664	,654	,031	,237	,710	-,120	,090
Kui mul ei lähe kogu aeg hästi, siis mõtlevad klassikaaslased ja sõbrad minust halvasti	,058*	-,021	,685	,727	,052	,048	,706	-,128	,181
Kui ma ei suuda asju teha sama hästi kui teised, olen läbi kukkunud	,186*	-,131	,619	,709	,089	,185	,657	,174	,166
Kui mul koolis midagi ebaõnnestub, pole ma midagi väärt	,283*	-,201	,634	,309*	,127	,602	,594	,058	,201
Kui keegi saab minust parema hinde, tähendab see minu jaoks ebaõnnestumist	,427*	-,223	,430	,547	,152	,217	,589	,249	,104
Püüan alati olla korralik ja hoolas	,279	,733	,057	,046	,681	,066	-,094	,710	-,088
Ma püüan oma tegemisi hästi planeerida	,632	,325*	-,005	,071	,629	-,069	,037	,709	-,002
Ma pean korralikkust ja puhtust väga tähtsaks	,266	,711	,022	,016	,705	-,093	-,102	,674	,067
Ma olen korralik ja puhas inimene	,097	,707	-,120	-,087	,572	-,173	-,027	,619	-,188
Kõik mu tegemised on täpselt paika pandud	,706	,207*	,080	,173	,605	-,020	,259	,599	-,006
Mulle meeldib, kui kõik on täpselt korraldatud	,663	,156*	-,096	,063	,717	,154	,077	,523	-,081
Ma ei ole hoolikas inimene	-,041	,504	-,383	-,150	,365	-,333	-,198	,381	-,327
Ma ei suuda täita oma vanemate ootusi	-,059	-,040	-, 672	,212	-,146	,767	,093	-,215	,708
Minu peres hinnatakse vaid parimat tulemust	-,168	,188	,561	,467	-,008	,457*	,143	,163	,696
Mu vanemad ei püüa mõista mu ebaõnnestumiste põhjuseid	-,120	-,004	,697	,124	-,099	,703	,188	,008	,687
Mulle on alati tundunud, et minu vanemad ei ole minu rahul	-,171	-,210	,771	,143	-,044	,771	,203	-,109	,650
Mind karistatakse, kui ma kõiki asju täiuslikult ei tee	-,153	,194	,672	,508	-,094	,402*	,085	-,144	,541
Alaskaala sisereliaablus (Cronbachi α)	,67	,66	,86	,81	,73	,75	,84	,72	,72
Kongruentsus	,76	,81	,82	,86	,97	,83	,96	,93	,95

Märkus: Mure – muretsemine vigade pärast; Kord – korrastatus; Kriitika – vanemate ootused ja kriitika

Et kontrollida MPS edasiarenduse (Stöber, 1998) nelja-faktorilise lahendi kõigi faktorite olemasolu käesoleval valimil, lülitati analüüsi lisaks eelpool nimetatud väidetele ka CAPS edasiarenduse (O'Connor jt., 2009) *Edasiviiv* alaskaala väited, kokku 22 väidet. Saadud väidetekogumi sisereliaabluskoeffitsient oli 12-aastastel $\alpha=,77$; 13-aastastel $\alpha=,80$ ning 14-aastastel $\alpha=,76$. Lahendi seletusmäär on neil vanusegruppidel vastavalt 51,4%, 50,3% ja 49,6% (vt LISA 1). Sarnaselt eelpool esitatud MPS 3-faktorilise lahendi analüüsile, ilmnes ka käesoleval juhul, et 12-aastastel lastel jaotub *Korrastatus* faktor kaheks – planeerimisega seotud ja korralikkusega seotud alafaktoriteks, kusjuures *Standardid* alaskaala väited laaduvad samale skaalale kuhu planeerimisega seotud väited. Üksteisest ei eristu alaskaalad *Mure* ja *Kriitika*. Aasta hiljem (13-aastaselt) ilmneb struktuuris mõningaid muutusi – on moodustunud terviklik faktor *Korrastatus*. Alaskaala *Mure* on osaliselt eraldunud *Kriitika* faktorist, ning osaliselt laadub faktorile *Standardid*. Ka 14-aastastel moodustuvad äsjanimetatud alaskaalad ning struktuur on selgem, ei esine tugevaid topeltlaadumist. Kongruentsuskoeffitsiendid alaskaalade *Mure*, *Kord*, *Kriitika* ja *Standardid* olid vastavalt 0,95, 0,73, 0,71 ja 0,86. Paralleelanalüüs tulemustest ilmnes, et 12- ja 13-aastastel lastel võib väita 2 faktori olemasolu; 14-aastastel lastel on eristunud 3 faktorit, kuid ei ilmne neljanda faktori olemasolu.

Järgnevalt kaasati eelpool nimetatud väidetele ainult viimases testimisvoorus esindatud lisaväidetest isiklike kõrgeid standardeid hindavad väited. Saadud väidetekogumil läbiviidud peakomponentide analüüs (varimax meetodil) tulemusena ilmnes 14-aastastel lastel 4-faktoriline lahend (vt LISA 2), mille sisereliaabluskoeffitsient (Cronbach'i alfa) on $\alpha=,81$ ning saadud lahendi abil on võimalik ära seletada 47,9% andmete üldhajuvusest (vt LISA 1). Väidetekogumil läbi viidud paralleelanalüüs viitab ka käesoleval juhul vaid kolme faktori olemasolule. Ka kongruentsuskoeffitsiendid ei ületanud ootuspärast lävendit kõigi alaskaalade lõikes, kuid tulemused olid piirilähedased: *Mure* (0,93); *Standardid* (0,90); *Kord* (0,88) ning *Kriitika* (0,94).

3.3. Soolised erinevused

Noorimas vanuses (12-aastastel) ilmneb perfektsionismi üldskooris statistiliselt olulisi erinevusi ($t=2,525$, $df=267$, $p=0,012$), olles poistel kõrgem ($m=10,28$, $SD=4,72$) kui tüdrukutel ($m=8,92$, $SD=4,07$). Aasta hiljem see oluline erinevus kaob ning ka 14-aastastel lastel pole sugudevahelisi erinevusi. Alaskaalade lõikes vaadatuna ilmneb, et 12-aastaste poiste Sotsiaalne alaskaala skoor ($m=3,77$, $SD=2,26$) on statistiliselt olulisel määral kõrgem ($t=2,645$, $df=295$, $p=0,009$) kui tüdrukute Sotsiaalne alaskaala skoor ($m=3,11$, $SD=2,01$). Vanuse kasvades see oluline erinevus kadus.

Võrreldes perfektsionismi skoores MPS edasiarenduse (Stöber, 1998) skaalast lähtudes ilmneb sarnaselt eelpool kirjeldatud sugudevahelistele erinevustele, et 12-aastastel poiste perfektsionismi skoor on oluliselt ($t=2,243$, $df=240$, $p=0,026$) kõrgem kui tüdrukutel ($m=14,79$, $SD=4,45$). Vanematel lastel sugudevahelisi erinevusi ei ilmne. Alaskaalade lõikes ilmnes 12-aastastel olulisi erinevusi *Kriitika* alaskaalal, kus poiste skoor ($m=2,40$, $SD=2,25$) on oluliselt kõrgem ($t=2,99$, $df=228$, $p=0,003$) kui tüdrukutel ($m=1,66$, $SD=1,81$); see erinevus püsis ka 13-aastaseks saamisel, olles endiselt poistel ($m=2,39$, $SD=2,04$) oluliselt ($t=2,922$, $df=243$, $p=0,004$) kõrgem kui tüdrukutel ($m=1,64$, $SD=0,16$); kuid 14-aastaseks saamisel see sugudevaheline erinevus kaob.

Kokkuvõttes võib öelda, et 12-aastaselt ilmneb erinevusi poiste ja tüdrukute perfektsionismi skoorides, kuid vanuse kasvades need kaovad.

4. ARUTELU

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli hinnata perfektsionismi arengut varases puberteedieas läbi selle struktuuri diferentseerumise ning võrreldes saadud lahendeid varasemates uuringutes lastel sobivaimaks hinnatud lahendiga (O'Connor jt., 2009) ja täiskasvanute puhul rakendatava lahendiga (Stöber, 1998).

Võrreldes käesoleval valimil ilmnenuid perfektsionismi dimensioone varasemalt lastel sobivaimaks hinnatud struktuuriga (O'Connor jt., 2009), ilmnes arengulisi tendentse struktuuri selginemise suunas. Kuigi CAPS struktuur oli äratuntav juba 12-aastastel lastel, esines selle vanuse puhul väidete topeltlaadumist ning mitmed väited ei laadunud sellele alafaktorile, kuhu lähtuvalt sihtskaalast oleksid pidanud laaduma. Aasta hiljem oli perfektsionismi struktuur sarnasem CAPS lahendile – esines küll topeltlaadumist, kuid vaid kahel juhul laadusid väited mitteootuspärasele faktorile. Kolmandaks testimisvooruks, kui lapsed olid saanud 14-aastaseks, olid saadud lahendi puhul eristunud kolm faktorit, millele osutas ka paralleelanalüüsi tulemus. Kõige selgemalt eristus siiski üks faktor, järgmiste faktorite omaväärtused olid tunduvalt madalamad, viidates, et kolmefaktoriline lahend ei pruugi antud vanusegrupis parim võimalik lahend olla.

Võrreldes lähteskaala alaskaalade sisereliaablusi käesoleval valimil saadud lahendiga, ilmneb, et antud juhul pole alaskaalad sama homogeenised kui lähteskaala puhul (Edasiviiva, Kriitilise ja Sotsiaalse alaskaalade sisereliaablused olid vastavalt ,67; ,73 ning ,73, ent lähteskaala (O'Connor jt., 2009) vastavad sisereliaablused olid ,72; ,74 ja ,85). Kui aluseks olev uuring viidi läbi lastel, kelle keskmine vanus oli 15,6 aastat (SD=0,9), siis käesoleval juhul moodustus valim noorematest lastest (m=13,7; SD=0,5), mis võis tingida nimetatud erinevuse. Sellele vaatamata viitas paralleelanalüüs kolme faktori olemasolule ning Procrustese analüüsi kohaselt ühildusid saadud alaskaalad eeskujuks oleva CAPS edasiarenduse (O'Connor jt., 2009) vastavate alaskaaladega hästi, ületades nimetatud vanuses 0,9 lävendi. Kuigi CAPS edasiarendusele sarnane 3-faktoriline lahend oli äratuntav juba noorima vanuse puhul (12-aastased), ilmnesisid .90 lävendi (Lorenzo-Seva, Berge, 2006) ületavad kongruentsuskoeffitsiendid alles 14-aastaste puhul.

Kõigi alaskaalade puhul on märgata kongruentsuskoeffitsiendi tõusmist vanuse kasvades (vt Tabel 2). Ka faktorlahendi seletusmäär suureneb vanuse kasvades, seletades ära 54,3% 14-aastaste laste andmete üldhajuvusest kaks aastat nooremate 50,9% asemel (vt LISA 1). Kirjeldatud tendents võib viidata skaala reliaabluse kasvule, mida toetab ka kõrge sisereliaabluskoeffitsient. Kuigi käesoleval valimil saadud struktuuri statistilised näitajad ei ole samad mis võrdluse aluseks oleval 15,6-aastastel lastel läbi viidud uuringus (O'Connor jt., 2009), kuid võis täheldada struktuuri selginemist, võib järeldada, et 14-aastastel Eesti lastel on perfektsionism veel diferentseerumas.

Selleks, et võrrelda käesoleval valimil ilmnenuid perfektsionismi dimensioone täiskasvanute multidimensionaalse perfektsionismiskaala struktuuriga (Stöber, 1998), kaasati esiteks analüüsi neljast alafaktorist need kolm faktorit (Mure, Kord, Vanem), mille väited on üks-üheselt käesoleva uurimuse väidetega võrreldavad; teisel juhul püüti kaasata analüüsi ka neljas faktor (Standardid), mille moodustamiseks kasutati väiteid CAPS edasiarenduse (O'Connor jt., 2009) samatähenduslikust alaskaalast, või viimasesse testimisvooru kaasatud lisaväidetest.

Ilmnes, et 12-aastaste laste multidimensionaalse perfektsionismi struktuur erineb täiskasvanute struktuurist – selles vanuses ei eristu *Kriitika* alafaktorist väited, mis täiskasvanute skaalade puhul moodustavad *Mure* faktori. Erinevalt täiskasvanute perfektsionismi struktuurist jaguneb nimetatud vanuses laste *Korrastatus* kaheks, eristuvad korralikkusega seotud faktor ning planeerimisega seotud faktor. Aasta hiljem, kui lapsed olid 13-aastased, ilmnes struktuuris suuri muutusi – sarnaselt täiskasvanutele omase perfektsionismi struktuuriga moodustasid korralikkusega ja planeeritusega seotud väited ühtse *Korrastatuse* faktori. Nimetatud vanusegrupis ilmnes ka, et *Mure* alafaktor on suuresti eristunud *Kriitika* faktorist. Endiselt ilmneb tugevat topeltlaadumist. Esimesest hindamisest 2 aastat hiljem, kui lapsed olid 14-aastased, eristub kolm faktorit – *Mure*, *Korrastatus*, *Kriitika*. Katsed asendada neljandat faktorit väidetega, mis ei pärine võrdluse aluseks olevast skaalast, ei andnud tulemuseks neljanda faktori (Standardid) ilmnemist. Sellest võib järeldada, et kasutatud asendusväited (CAPS edasiarenduse samasisuliselt skaalalt või lisaväidete näol) ei ole võrreldavad lähteskaala vastava alaskaalaga; või siis ei ole nimetatud faktor 14-aastastel lastel piisavalt diferentseerunud. Varasemalt on leitud, et täiskasvanute MPS edasiarendus on sobilik mõõtevahend 6-8 klassi õpilastel, juhul, kui tegemist on

andekate lastega (Siegle, Schuler, 2000; Sondergeld, Schultz, Glover, 2007).

Käesolevalt oli tegemist tavapopulatsiooniga, mis võib olla üheks põhjuseks, miks nimetatud mõõtevahend selles vanusegrupis sobilikuks ei osutunud. Sellele vaatamata võib väita, et täiskasvanutele sarnane perfektsionismi struktuur ilmneb juba varases puberteedieas, kuid päris küpset struktuuri see veel ei ole saavutanud.

Nende kahe võrdluse põhjal saab kinnitada püstitatud hüpoteesid – perfektsionismi struktuuris ilmneb arengulisi muutusi ning vanuse kasvades enesekohaste väidetega hinnatud perfektsionismi struktuur selgineb. Struktuuri selginemist võib seostada vanuse kasvamisega kaasnevate muutustega. Uurimuses kasutatud valim moodustus varases puberteedieas olevatest lastest – tegemist on kiire arengu perioodiga, nii füüsilises kui vaimses mõttes. Vanuse kasvamisega kaasneb vaimsete võimete kasv, seda eriti vahemikus 12 kuni 18 aastat, mis omakorda võib mõjutada testitulemusi, kuna võimekuse kasvamine võimaldab lastel testiküsimusi paremini mõista, neid ja iseennast paremini analüüsida (Pullmann, Allik, Lynn, 2004). Käesolevalt ilmses, et keskmised perfektsionismiskoorid olid 13- ja 14-aastaselt mõõdetuna sarnasemad kui 12- ja 13-aastaselt mõõdetuna. See võib olla seotud vaimse võimekuse arenguga, viidates, et keskmiselt 13-aastased lapsed oskavad enesekohaseid küsimusi paremini analüüsida kui aasta nooremad lapsed. Noorema vanusegrupi jaoks ei pruukinud kasutatud skaala eakohane olla. Muutus ei pruugi seostuda vaimse võimekuse arenguga, vaid võib tuleneda ka muudest teguritest. Kuna antud uurimuses oli kasutusel niigi mahukas testipakett, ei olnud võimalik kaasata vaimse võimekuse taseme hindamiseks mõõtevahendit, mistõttu ei saa seda võimalikku seost käesolevalt kontrollida.

Perfektsionismi käsitletakse üldiselt sarnaselt isiksuseomadustele, kuid oluline oleks jälgida perfektsionismi skooore pikema perioodi vältel, mis aitaks mõista perfektsionismi olemust – kas tegemist on isiksuseomadusele sarnaselt tunnusega, mis on ajas pigem muutumatu; või on muutlikum omadus, mis on mõjutatav teatud teguritest ja kogemustest (Herman jt., 2011). Käesolevas uurimuses hinnati katseisikute keskmisi perfektsionismiskooride ajalisi stabiilsust esimese ja 2 aastat hilisema testimise vahel kõigi alaskaalade suhtes ning saadud korrelatsioonikoefitsiendid olid igal juhul statistiliselt olulised. Kusjuures, vanuse kasvades see korrelatsioon tõusis, olles mõlema väidetekogumiga hinnates 13-14-aastaste vahel tugevam kui 12- ja 13-aastaste vahel. Isiksuseomaduste hindamisel on korduvalt täheldatud korrelatsiooni

süsteematilist tõusu vanuse kasvades (Klimstra, Hale, Raaijmakers, Branje, Meeus, 2009; Pullmann, Raudsepp, Allik, 2006), mis viitab, et need tunnused kinnistuvad vanuse kasvades. Käesolevas uurimuses saadud tulemused viitavad, et perfektsionism on samuti ajas pigem püsiv. Kindlasti oleks tarvis seda ka uurida pikema ajaperioodi vältel.

Sugudevahelisi erinevusi hinnates ilmnes, et 12-aastaselt esineb statistiliselt olulisi erinevusi poiste ja tüdrukute vahel mõlema väidetekogumiga hinnates. Alaskaala, kus erinevus ilmnes oli lähtuvalt hindamisvahendist *Sotsiaalne* (sotsiaalselt ettekirjutatud perfektsionism) või *Kriitika* (Vanemate ootused ja kriitika), mis mõlemad juhul kannab sarnast sisu – mitte inimese enda poolt püstitatud nõuded perfektsusele, vaid teiste poolt temale suunatud kõrged ootused. Varasemad uuringud sarnasel vanusegrupil on samuti leitud erinevusi Sotsiaalne alaskaala keskmistes skoorides, kus poiste keskmine on statistiliselt olulisel määral kõrgem kui tüdrukutel (McCreary jt., 2004). Erinevus ei ole suur ning mõnel juhul seda alati ei ilmnegi (Hewitt jt., 2002). Täiskasvanute samasisulise alaskaala Kriitika puhul on samuti ilmnenud sugudevahelisi erinevusi, kuid kõrgem skoor ilmneb kord poistel, kord tüdrukutel (Siegle, Schuler, 2000). Käesoleva uuringu puhul ei olnud nooremates vanusegruppides (12- ja 13-aastased) nimetatud alafaktor veel päris selgelt eristunud (vt. Tabel 2 ja Tabel 3), seega ilmnenud erinevused ei pruugi peegeldada otseselt erinevusi nendes dimensioonides, vaid on mõjutatud topeltlaadunud väidetest ja muust ebaselgusest. Vanuse kasvades erinevused kaovad. Ilmnenud erinevusi ja muutusi on tarvis põhjalikumalt uurida, et selgitada, kas lapsed suudavad eristada teiste poolt esitatud nõudmiste ja isiklike nõudmiste vahel. Käesoleva uurimuse puhul ilmnes, et Sotsiaalne ja Kriitika faktorite väited olidki topeltlaadunud või valesti laadunud just nende faktoritega, mis hindasid enesekohast kriitikat ja nõudmisi (CAPS skaala puhul Kriitiline alafaktor; MPS skaala puhul Mure alafaktor). Varasemad uuringud on täheldanud perfektsionistlike hoiakute internaliseerumist 11-17 aastastel lastel (Cook, Kearney, 2009).

Antud longituuduuringu puuduseks on, et andmed ei võimalda võrrelda kõiki täiskasvanutele omaseid alaskaalasid üks-üheselt. Seega ei saa anda kindlat vastust küsimusele, kas laste perfektsionismi struktuur on küps 14-aastaselt, kuid võib väita, et vaadeldud vanuses leiab aset enesekohaste küsimustikega mõõdetud perfektsionismi struktuuri areng. Tarvis oleks jälgida edasisi tendentse – kas ja mis vanuses muutub noorukite perfektsionismi struktuur samasuguseks nagu täiskasvanutel.

Isiksuseomaduste uurimisel on Eesti valimil ilmnenu, et Suure Viisiku 5-faktoriline lahend saavutab täiskasvanutele omase struktuuri 16-aastastel lastel, kuigi on äratuntav juba ka paar aastat noorematel lastel (Allik jt., 2004). Käesolevas uuringus ilmnes sarnane tendents, kuid täpse sarnasuse saavutamise jälgimiseks oleks tarvis jätkata antud valimi uurimist.

Käesolevas töös saadud tulemused pakkusid püstitatud hüpoteesidele kinnitust – perfektsionismi struktuuris ilmneb vanuse kasvades muutusi, vanuse kasvades struktuur selgineb ning täiskasvanutele omane struktuur on varases puberteedieas äratuntav. Millal täpsemalt saavutab vaadeldav konstrukt täiskasvanutele omase struktuuri, vajab uuringu laiendamist järgmistele vanusegruppidele. Perfektsionismi arengu mõistmine võimaldaks potentsiaalselt kaasneva distressi või tõsisemate psühhopatoloogiate ennetamist või sekkumist paremini planeerida.

VIITED

- Allik, J., Laidra, K., Realo, A., Pullmann, H. (2004). Personality Development from 12 to 18 Years of Age: Changes in Mean Levels and Structure of Traits. *European Journal of Personality, 18*, 445-462.
- Ayearst, L. E., Flett, G. L., Hewitt, P. L. (2012). Where is Multidimensional Perfectionism in DSM-5? A Question Posed to the DSM-5 Personality and Personality Disorders Work Group. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment, 3*, 458-469.
- Cook, L. C., Kearney, C. A. (2009). Parent and youth perfectionism and internalizing psychopathology. *Personality and Individual Differences, 46*, 325-330.
- Dunkley, D. M., Blankstein, K. R., Masheb, R. M., Grilo, C. M. (2006). Personal standards and evaluative concerns dimensions of „clinical“ perfectionism: A reply to Shafran et al (2002, 2003) and Hewitt et al. (2003). *Behaviour Research and Therapy, 44*, 63-84.
- Egan, S., Wade, T. D., Shafran, R. (2011). Perfectionism as a transdiagnostic process: A clinical review. *Clinical Psychology Review, 31*, 203 – 212.
- Flett, G. L., Hewitt, P. L., Boucher, D. J., Davidson, L. A., Munro, Y. (1997). The child-adolescent perfectionism scale: Development, validation, and association with adjustment. *Unpublished manuscript*.
- Frost, R. O., Marten, P., Lahart, C., Rosenblate, R. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research, 14*, 449 – 468.
- Green, S. B., Levy, R., Thompson, M. S., Lu, M., Lo, W.-J. (2012). A proposed Solution to the Problem With Using Completely Random Data to Assess the Number of Factors With Parallel Analysis. *Educational and Psychological Measurement, 72*, 357-374.
- Hamachek, D. E. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology: A Journal of Human Behavior, 15*, 27 – 33.
- Hanchon, T. A. (2010). The relations between perfectionism and achievement goals. *Personality and Individual Differences, 49*, 885-890.

- Herman, K. C., Trotter, R., Reinke, W. M., Ialongo, N. (2011). Developmental Origins of Perfectionism Among African American Youth. *Journal of Counseling Psychology, 58*, 321-334.
- Hewitt, P. L., Caelian, C. F., Flett, G. L., Sherry, S. B., Collins, L., Flynn, C. A. (2002). Perfectionism in children: associations with depression, anxiety, and anger. *Personality and Individual Differences, 32*, 1049 – 1061.
- Hewitt, P. L., Flett, G. L. (1991). Perfectionism in the Self and Social Contexts: Conceptualization, Assessment, and Association With Psychopathology. *Journal of Personality and Social Psychology, 60*, 456 – 470.
- Klimstra, T. A., Hale, W. W., III, Raaijmakers, A. W., Branje, S. J. T., Meeus, W. H. J. (2009). Maturation of Personality in Adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology, 96*, 898-912.
- Lorenzo-Seva, U., Berge, J. M. F. (2006). Tucker's congruence coefficient as a meaningful index of factor similarity. *Methodology: European Journal of Research Methods for the Behavioral and Social Sciences, 2*, 57-64.
- McCrae, R. R., Zonderman, A. B., Costa, P. T., Jr., Bond, M. H., Paunonen, S. V. (1996). Evaluating Replicability of Factors in the Revised NEO Personality Inventory: Confirmatory Factor Analysis Versus Procrustes Rotation. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*, 552-566.
- McCreary, B. T., Joiner, T. E., Schmidt, N. B., Ialongi, N. S. (2004). The structure and correlates of perfectionism in African American children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 33*, 313 – 324.
- O'Connor, R. C., Dixon, D., Rasmussen, S. (2009). The Structure and Temporal Stability of the Child and Adolescent Perfectionism Scale. *Psychological Assessment, 21*, 437 – 443.
- O'Connor, R. C., Rasmussen, S., Hawton, K. (2010). Predicting depression, anxiety and self-harm in adolescents: The role of perfectionism and acute life stress. *Behaviour Research and Therapy, 48*, 52 – 59.
- Owens, R. G., Slade, P. D. (2008). So Perfect It's Positively Harmful? : Reflections on the Adaptiveness and Maladaptiveness of Positive and Negative Perfectionism. *Behavior Modification, 22*, 928 – 937.

- Park, H., Heppner, P. P., Lee, D. (2010). Maladaptive doping and self-esteem as mediators between perfectionism and psychological distress. *Personality and Individual Differences, 48*, 469 – 474.
- Pullmann, H., Allik, J., Lynn, R. (2004). The growth of IQ among Estonian schoolchildren from ages 7 to 19. *Journal of Biosocial Science, 36*, 735-740.
- Pullmann, H., Raudsepp, L., Allik, J. (2006). Stability and change in adolescents' personality: A longitudinal study. *European Journal of Personality, 20*, 447-459.
- Rice, K. G., Preusser, K. J. (2002). The Adaptive/Maladaptive Perfectionism Scale. *Measurement & Evaluation in Counseling & Development, 34*, 35 – 48
- Saarniit, M. (2000). Estonian Multidimensional Perfectionism Scale: psychometric properties and relations to personality measures and general mental abilities. *Bachelor Thesis*. Department of Psychology, University of Tartu.
- Sassaroli, S., Lauro, L. J. R., Ruggiero, G. M., Mauri, M. C., Vinai, P., Frost, R. (2008). Perfectionism on depression, obsessive-compulsive disorder and eating disorders. *Behaviour Research and Therapy, 46*, 757 – 765.
- Shafran, R., Cooper, Z., Fairburn, C. G. (2002). Clinical perfectionism: A cognitive-behavioural analysis. *Behaviour Research and Therapy, 40*, 773-791.
- Siegle, D., Schuler, P. A. (2000). Perfectionism differences in gifted middle school students. *Roepers Review, 23*, 39-44.
- Sondergeld, T. A., Schultz, R. A., Glover, L. K. (2007). The need for research replication: An example from studies on perfectionism and gifted early adolescents. *Roepers Review: A Journal on Gifted Education, 29*, 19-25.
- Stöber, J. (1998). The Frost Multidimensional Perfectionism Scale revisited: More perfekt with four (instead of six) dimensions. *Personality and Individual Differences, 24*, 481 – 491.

Tänuõnad

Täna oma juhendajat Kirsti Akkemanni ja kaasjuhendajat Helle Pullmanni nõuannete ja inspireerimise eest. Suured tänud ka Riinule, Iirisele ja Merilile abi eest uurimuse läbiviimisel.

LISA 1

Lahendite statistilised näitajad

Vanus	Lahend	Sisereliaablus koefitsient (Cronbachi α)	Lahendi seletusmäär (% andmete üldhajuvusest)	Paralleelanalüüsi tulemus (n faktorit)
12	CAPS (3)	,77	50,9	2
	MPS (3)	,77	48,7	2
	MPS (4)	,77	51,4	2
13	CAPS (3)	,77	51,4	2
	MPS (3)	,77	47,3	2
	MPS (4)	,80	50,3	2
14	CAPS (3)	,78	54,3	3
	MPS (3)	,70	46,4	3
	MPS (4)	,76	49,6	3
	MPS (L)	,81	47,9	3

Märkus: CAPS (3) – Child and Adolescent Perfectionism Scale edasiarendusele vastava väidetekogumi kolmefaktoriline lahend; MPS (3) – multidimensionaalse perfektsionismiskaala lahendi 3 faktorit; MPS (4) – multidimensionaalse perfektsionismiskaala lahendi 4 faktorit, kus lisafaktor on moodustatud CAPS skaala analoogse tähendusega skaalast; MPS (L) – multidimensionaalse perfektsionismiskaala 4-faktoriline lahend, kus 4. faktor on moodustatud valdavalt viimases testimisvoorus kaasatud lisaväidetest.

LISA 2

MPS edasiarenduse (Stöber, 1998) neljale faktorile vastava lahendi faktorlaadungid 14-aastastel lastel.

Väide	Faktor			
	Mure	Standard	Kord	Kriitika
Osaline ebaõnnestumine on sama halb kui täielik läbikukkumine	,742	,097	,002	,138
Kui ma ei tee kõike veatult, loevad teised seda ebaõnnestumiseks	,728	,042	-,138	,065
Kui mul ei lähe kogu aeg hästi, siis mõtlevad klassikaaslased ja sõbrad minust halvasti	,679	,117	-,172	,171
Kui mul mingi asi ebaõnnestub, mõtlevad klassikaaslased ja sõbrad minust halvasti	,666	,191	-,262	,030
Kui ma ei suuda asju teha sama hästi kui teised, olen läbi kukkunud	,652	,173	,145	,160
Kui mul koolis midagi ebaõnnestub, pole ma midagi väärt	,609	,019	,039	,216
Kui keegi saab minust parema hinde, tähendab see minu jaoks ebaõnnestumist	,566	,185	,228	,115
Teised ei püstita endale nii kõrgeid nõudmisi nagu mina	,351	,343*	,229	,115
Ma tahan kõigis oma ettevõtmistes täiuslik olla	,173	,790	,119	-,023
Ma tahan olla parim kõiges, mida ma teen	,154	,729	,023	,099
Ma püüan olla täiuslik kõiges, mida ma teen	,078	,711	,224	,097
Minu ootused enda suhtes on väga kõrged	,181	,667	,085	,018
Ma püüan alati kontrolltöös saada kõige paremat hinnet	,039	,597	,302	-,001
Püüan alati olla korralik ja hoolas	-,072	,205	,685	-,107
Ma pean korralikkust ja puhtust väga tähtsaks	-,074	,126	,671	,071
Ma olen korralik ja puhas inimene	,020	,000	,664	-,175
Ma püüan oma tegemisi hästi planeerida	,014	,241	,642	,013
Kõik mu tegemised on täpselt paika pandud	,222	,309	,473	-,025
Ma ei ole hoolikas inimene	-,136	-,085	,461	-,308
Mulle meeldib, kui kõik on täpselt korraldatud	,003	,261	,414	-,064
Minu peres hinnatakse vaid parimat tulemust	,183	,037	,178	,697
Mu vanemad ei püüa mõista mu ebaõnnestumiste põhjuseid	,223	-,032	,016	,683
Ma ei suuda täita oma vanemate ootusi	,071	,141	-,291	,682
Mulle on alati tundunud, et minu vanemad ei ole minu rahul	,262	-,055	-,113	,620
Mind karistatakse, kui ma kõiki asju täiuslikult ei tee	,038	,088	-,189	,563
Cronbachi α	,84	,79	,72	,72
Kongruentsus	,93	,90	,88	,94

Märkus: Mure – Muretsemine vigade pärast; Standard – isiklikud kõrgeid standardid; Kord – korrastatus; Kriitika – vanemate ootused ja kriitika. Tumendatud kirjas on märgitud alaskaala, kuhu antud väide kõige tugevamini laadus; * tähistab alaskaalat, millele antud väide originaalskaalale analoogselt oleks pidanud laaduma.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Katrina Kalde (sünnikuupäev: 28.04.1988)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Perfektsionismi struktuuri areng varases puberteedieas lastel”, mille juhendaja on Kirsti Akkermann ning kaasjuhendaja Helle Pullmann
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 24.05.2013